

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 8ης Ιουνίου 2017¹

«Προδικαστική παραπομπή — Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις — Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας — Διεθνής απαγωγή παιδιών — Σύμβαση της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 — Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 — Άρθρο 11 — Αίτηση επιστροφής — Έννοια του όρου “συνήθης διαμονή” βρέφους — Παιδί το οποίο γεννήθηκε, σύμφωνα με τη βούληση των γονέων του, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου όπου βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής τους — Αδιάλειπτη διαμονή του παιδιού κατά τους πρώτους μήνες της ζωής του στο κράτος μέλος της γεννήσεώς του — Απόφαση της μητέρας να μην επιστρέψει στο κράτος μέλος όπου βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής του ζεύγους»

Στην υπόθεση C-111/17 PPU,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών (Ελλάδα) με απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Μαρτίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

OL

κατά

PQ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits και F. Biltgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη το από 28 Φεβρουαρίου 2017 αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Μαρτίου 2017, να εκδικασθεί η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατά την επείγουσα διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 107 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου,

έχοντας υπόψη την απόφαση του πέμπτου τμήματος, της 16ης Μαρτίου 2017, να δεχθεί το εν λόγω αίτημα,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 4ης Μαΐου 2017,

¹ — Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο OL, εκπροσωπούμενος από τον Χ. Αθανασόπουλο και την Α. Αλεξοπούλου, δικηγόρους,
- η PQ, εκπροσωπούμενη από τη Σ. Σφακιανάκη, δικηγόρο,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Τ. Παπαδοπούλου, Γ. Παπαδάκη και Αικ. Μαγριππή,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον E. Devereaux,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους Μ. Κωνσταντινίδη και Μ. Wilderspin, καθώς και από την Α. Κατσιμέρου,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Μαΐου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του OL και της PQ, σχετικά με αίτηση που υπέβαλε ο OL ώστε το παιδί τους, το οποίο βρίσκεται στην Ελλάδα, δηλαδή το κράτος μέλος στο οποίο γεννήθηκε και εξακολουθεί να διαμένει με τη μητέρα του, να επιστρέψει στην Ιταλία, όπου βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής του ζεύγους πριν από τη γέννηση του παιδιού.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Η Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, η οποία συνάφθηκε στη Χάγη στις 25 Οκτωβρίου 1980 (στο εξής: Σύμβαση της Χάγης του 1980), έχει ιδίως ως σκοπό, όπως προκύπτει από το προοίμιό της, την προστασία των παιδιών, σε διεθνές επίπεδο, από τις επιβλαβείς συνέπειες ενδεχόμενης παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεως και την καθιέρωση διαδικασιών για τη διασφάλιση της άμεσης επιστροφής του παιδιού στο κράτος της συνήθους διαμονής του. Η Σύμβαση αυτή έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 4 Το άρθρο 1 της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 ορίζει τα εξής:
«Η παρούσα Σύμβαση έχει ως σκοπό:
α) να διασφαλίσει την άμεση επιστροφή των παιδιών που μετακινήθηκαν ή κατακρατήθηκαν παράνομα σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη,
β) να διασφαλίσει ότι τα δικαιώματα επιμέλειας και επικοινωνίας που υφίστανται κατά το δίκαιο ενός από τα συμβαλλόμενα κράτη θα είναι σεβαστά και στα άλλα συμβαλλόμενα κράτη.»

5 Το άρθρο 3 της Συμβάσεως αυτής ορίζει τα ακόλουθα:

«Η μετακίνηση ή η κατακράτηση παιδιού θεωρούνται παράνομες:

- α) εφόσον έγιναν κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας, αναγνωρισμένου σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή άλλη οργάνωση, είτε αποκλειστικά είτε από κοινού με άλλους, από το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του και
- β) το δικαίωμα αυτό ησκειότο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης, ή θα είχε ασκηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά.

Το δικαίωμα επιμέλειας που αναφέρεται στην περίπτωση α' μπορεί να απορρέει, ιδίως, είτε απευθείας από τον νόμο είτε από δικαστική ή διοικητική απόφαση είτε από συμφωνία που ισχύει σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους.»

6 Το άρθρο 5, περίπτωση α', της εν λόγω Συμβάσεως προβλέπει ότι, κατά την έννοιά της, το «δικαίωμα επιμέλειας» περιλαμβάνει το δικαίωμα που αφορά τη μέριμνα για το πρόσωπο του παιδιού και ιδίως το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής του.

7 Το άρθρο 8 της ίδιας Συμβάσεως ορίζει τα εξής:

«Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που ισχυρίζονται ότι ένα παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας μπορούν να απευθυνθούν είτε στην κεντρική αρχή του τόπου της συνήθους διαμονής του παιδιού είτε σ' αυτήν οποιοδήποτε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, για να τους παράσχουν τη συνδρομή τους με σκοπό να εξασφαλιστεί η επιστροφή του παιδιού.

[...]

8 Το άρθρο 11, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 προβλέπει ότι οι δικαστικές ή διοικητικές αρχές των συμβαλλομένων κρατών οφείλουν να εφαρμόζουν τις διαδικασίες επείγοντος χαρακτήρα για την επιστροφή του παιδιού.

Το δίκαιο της Ένωσης

9 Οι αιτιολογικές σκέψεις 12 και 17 του κανονισμού 2201/2003 έχουν ως εξής:

«(12) Οι κανόνες [διεθνούς δικαιοδοσίας] που θεσπίζονται δυνάμει του παρόντος κανονισμού περί γονικής μέριμνας επιλέγονται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού, ειδικότερα δε του κριτηρίου της εγγύτητας. Αυτό σημαίνει ότι κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να [έχουν διεθνή δικαιοδοσία] τα δικαστήρια του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις μεταβολής της διαμονής του παιδιού ή ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας.

[...]

(17) Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, η επιστροφή του θα πρέπει να επιτυγχάνεται αμελλητί, και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να εξακολουθήσει να ισχύει η Σύμβαση της Χάγης [του 1980], όπως συμπληρώνεται με τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού και ειδικότερα του άρθρου 11. [...]

10 Το άρθρο 2 του κανονισμού αυτού περιλαμβάνει τους ακόλουθους ορισμούς:

«[...]

- 7) Ο όρος “γονική μέριμνα” περιλαμβάνει το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που παρέχονται σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο με δικαστική απόφαση, απευθείας από τον νόμο ή με ισχύουσα συμφωνία όσον αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του παιδιού. Ειδικότερα ο όρος περιλαμβάνει το δικαίωμα επιμέλειας και το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας.
- 8) Ο όρος “δικαιούχος γονικής μέριμνας” προσδιορίζει κάθε πρόσωπο που έχει τη γονική μέριμνα παιδιού.
- 9) Ο όρος “δικαίωμα επιμέλειας” περιλαμβάνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που αφορούν τη φροντίδα για το πρόσωπο του παιδιού, και ειδικότερα το δικαίωμα απόφασης καθορισμού του τόπου διαμονής του.

[...]

- 11) Ο όρος “παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού” σημαίνει τη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού:
  - α) εφόσον γίνονται κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας το οποίο προκύπτει από δικαστική απόφαση ή από τον νόμο ή από συμφωνία που ισχύει σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του

και

- β) με την επιφύλαξη ότι το δικαίωμα αυτό ασκείται πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους, κατά τον χρόνο της μετακίνησης ή κατακράτησης ή θα είχε ασκηθεί κατ’ αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά. Η επιμέλεια θεωρείται ότι ασκείται από κοινού όταν ο ένας από τους δικαιούχους της γονικής μέριμνας δεν μπορεί, σύμφωνα με απόφαση ή απευθείας από τον νόμο, να αποφασίζει για τον τόπο διαμονής του παιδιού χωρίς τη συγκατάθεση άλλου δικαιούχου της γονικής μέριμνας.»

11 Το άρθρο 8 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενική δικαιοδοσία», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν [διεθνή] δικαιοδοσία επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα παιδιού το οποίο έχει συνήθη διαμονή σε αυτό το κράτος μέλος κατά τ[ον χρόνο] άσκησης [του ενδίκου βοηθήματος].

2. Η παράγραφος 1 δεν θίγει τις διατάξεις των άρθρων 9, 10 και 12.»

12 Το άρθρο 10 του ιδίου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «[Διεθνής δικαιοδοσία] σε περίπτωση απαγωγής παιδιού», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του παιδιού, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του διατηρούν τη [διεθνή δικαιοδοσία] τους έως ότου το παιδί έχει αποκτήσει συνήθη [διαμονή] σε άλλο κράτος μέλος, και

- α) κάθε πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας έχει συγκατατεθεί στη μετακίνηση ή κατακράτηση

ή

- β) το παιδί έχει διαμείνει σε αυτό το άλλο κράτος μέλος για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους αφότου το πρόσωπο, το ίδρυμα ή οιαδήποτε άλλη οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί και το παιδί έχει ενταχθεί στο νέο περιβάλλον του, συντρέχει δε μια από τις παρακάτω προϋποθέσεις:
- i) εντός ενός έτους αφότου ο δικαιούχος της επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί, δεν έχει υποβληθεί αίτηση επιστροφής ενώπιον των αρμόδιων αρχών του κράτους μέλους στο οποίο έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται το παιδί,
  - ii) έχει ανακληθεί αίτηση επιστροφής την οποία υπέβαλε ο δικαιούχος της επιμέλειας, και δεν έχει υποβληθεί νέα αίτηση εντός της προθεσμίας που προβλέπεται στο σημείο i),
  - iii) έχει περατωθεί υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 7,
  - iv) τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του έχουν εκδώσει απόφαση για επιμέλεια που δεν συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού.»

13 Το άρθρο 11 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επιστροφή του παιδιού», ορίζει τα εξής:

«1. Όταν ένα φυσικό πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας προσφεύγει στις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους προκειμένου να εκδοθεί, βάσει της Σύμβασης της Χάγης [του 1980], απόφαση για την επιστροφή του παιδιού το οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατείται παρανόμως σε κράτος μέλος διάφορο του κράτους μέλους όπου το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση, ισχύουν οι παράγραφοι 2 έως 8.

[...]

3. Το δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται αίτησης επιστροφής ενός παιδιού, όπως προβλέπεται στην παράγραφο 1, ενεργεί αμέσως στ[ο] πλαίσι[ο] της διαδικασίας σχετικά με την αίτηση, χρησιμοποιώντας τις πλέον σύντομες διαδικασίες τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο.

Ανεξάρτητα από το προηγούμενο εδάφιο, το δικαστήριο εκδίδει την απόφασή του το αργότερο έξι εβδομάδες από την ενώπιόν του κατάθεση της αίτησης, εκτός αν αυτό καθίσταται αδύνατο λόγω εξαιρετικών περιστάσεων.

[...]»

Το ελληνικό δίκαιο

14 Από τα στοιχεία που περιέχονται στην απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι, στην Ελλάδα, αίτηση επιστροφής, κατά την έννοια της Συμβάσεως της Χάγης του 1980, υποβάλλεται στο Μονομελές Πρωτοδικείο του τόπου όπου βρίσκεται το παιδί μετά την απαγωγή ή του τόπου κατοικίας του απαγωγέα. Η αίτηση αυτή μπορεί να υποβληθεί είτε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης –το οποίο αποτελεί, σε αυτό το κράτος μέλος, την κεντρική αρχή που είναι αρμόδια για τις αιτήσεις επιστροφής– είτε απευθείας από το φυσικό πρόσωπο, το ίδρυμα ή τον φορέα που επικαλείται δικαίωμα επιμέλειας του παιδιού. Η αίτηση αυτή δικάζεται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, πλην όμως η απόφαση που εκδίδει το επιληφθέν της αιτήσεως δικαστήριο τέμνει οριστικά τη διαφορά σχετικά με την επιστροφή του παιδιού.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 15 Από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, καθώς και από τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι ο Ιταλός υπήκοος OL και η Ελληνίδα υπήκοος PQ σύναψαν γάμο την 1η Δεκεμβρίου 2013 στην Ιταλία, κράτος μέλος στο οποίο εγκαταστάθηκαν από κοινού εν συνεχεία, συγκεκριμένα δε στον Δήμο του Sassoferrato.
- 16 Ενώ η PQ διένυε τον όγδοο μήνα της κηύσεως, οι σύζυγοι συμφώνησαν να γεννήσει το παιδί τους στην Αθήνα (Ελλάδα), όπου μπορούσε να τύχει της συμπαραστάσεως της πατρικής οικογένειάς της, εν συνεχεία δε να επιστρέψει στην ευρισκόμενη στην Ιταλία συζυγική οικία μαζί με το παιδί τους.
- 17 Οι σύζυγοι μετέβησαν στην Αθήνα, όπου η PQ γέννησε στις 3 Φεβρουαρίου 2016 ένα κορίτσι, το οποίο έκτοτε εξακολουθεί να διαμένει με τη μητέρα του στην Αθήνα. Εν συνεχεία, ο OL επέστρεψε στην Ιταλία. Όπως αυτός διατείνεται, συναίνεσε να διαμείνει το παιδί στην Ελλάδα έως τον Μάιο του 2016, οπότε ανέμενε την επιστροφή της συζύγου του και του βρέφους. Ωστόσο, τον Ιούνιο του ιδίου έτους, η PQ αποφάσισε μονομερώς να παραμείνει στην Ελλάδα μαζί με το παιδί.
- 18 Κατά την PQ, οι σύζυγοι δεν είχαν καθορίσει επακριβώς την ημερομηνία επιστροφής της στην Ιταλία μαζί με το παιδί. Η PQ διατείνεται, μεταξύ άλλων, ότι τον Μάιο του 2016 και, εν συνεχεία, τον Ιούνιο του ιδίου έτους ο OL την επισκέφθηκε στην Ελλάδα. Κατ' αυτήν, συμφώνησαν εξάλλου να παραθερίσουν από κοινού στην Ελλάδα.
- 19 Στις 20 Ιουλίου 2016, ο OL κίνησε διαδικασία εκδόσεως διαζυγίου ενώπιον του Tribunale ordinario di Ancona (πρωτοδικείου Ανκόνας, Ιταλία). Στο πλαίσιο αυτό, ζήτησε μεταξύ άλλων την αποκλειστική επιμέλεια του παιδιού, παρεχομένου στη μητέρα δικαιώματος επικοινωνίας με το παιδί, την επιστροφή του παιδιού στην Ιταλία και την επιδίκαση διατροφής για τη συντήρηση του παιδιού. Με απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2016, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι παρέλκει η απόφαση επί των αιτημάτων που αφορούσαν τη γονική μέριμνα του παιδιού, διότι αυτό διαμένει, από της γεννήσεώς του, σε κράτος μέλος διαφορετικό της Ιταλίας. Ο OL εφεσίβαλε την απόφαση αυτή, η οποία επικυρώθηκε, στις 20 Ιανουαρίου 2017, από το Corte d'appello di Ancona (εφετείο Ανκόνας). Εξάλλου, με απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2017, το Tribunale ordinario di Ancona (πρωτοδικείο Ανκόνας) έκρινε ότι παρέλκει να αποφανθεί επί του αιτήματος διατροφής, πάντοτε για τον λόγο ότι ο τόπος συνήθους διαμονής του παιδιού δεν βρισκόταν στην Ιταλία. Τέλος, στις 23 Φεβρουαρίου 2017, το δικαστήριο αυτό εξέδωσε το διαζύγιο μεταξύ του OL και της PQ, χωρίς να αποφανθεί επί της γονικής μέριμνας του παιδιού.
- 20 Εκ παραλλήλου με τη διαδικασία ενώπιον των ιταλικών δικαστηρίων, ο OL υπέβαλε, στις 20 Οκτωβρίου 2016, αίτηση ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Ελλάδα) προκειμένου αυτό να διατάξει την επιστροφή του παιδιού.
- 21 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά συναφώς ότι, μολονότι, βεβαίως, το παιδί δεν «μετακινήθηκε», κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 ή του άρθρου 3 της Συμβάσεως της Χάγης του 1980, από ένα κράτος μέλος σε άλλο, εντούτοις κατακρατήθηκε παρανόμως από τη μητέρα του στην Ελλάδα, χωρίς ο πατέρας να έχει συναινέσει στον καθορισμό του κράτους μέλους αυτού ως τόπου συνήθους διαμονής του παιδιού, παρότι οι γονείς ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα του παιδιού.
- 22 Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι περιπτώσεις κατά τις οποίες παιδί έχει γεννηθεί σε τόπο που δεν σχετίζεται με τη συνήθη διαμονή των γονέων του –παραδείγματος χάριν, για λόγους τυχαίους ή ανωτέρας βίας, όπως στο πλαίσιο ταξιδιού των γονέων του στην αλλοδαπή– και εν συνεχεία μετακινείται ή κατακρατείται παρανόμως από τον έναν εκ των γονέων συνιστούν κατάφωρες προσβολές των γονεϊκών δικαιωμάτων και έχουν ως αποτέλεσμα την ουσιαστική απομάκρυνση του παιδιού από τον τόπο ο οποίος, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, θα αποτελούσε τον τόπο

συνήθους διαμονής του. Τέτοιες περιπτώσεις θα έπρεπε, για τους λόγους αυτούς, να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας επιστροφής που προβλέπει η Σύμβαση της Χάγης του 1980 και ο κανονισμός 2201/2003.

- 23 Η φυσική παρουσία του παιδιού σε ορισμένο τόπο δεν θα έπρεπε, επομένως, να αποτελεί προαπαιτούμενο για τη στοιχειοθέτηση της «συνήθους διαμονής» του, κατά την έννοια του άρθρου 11 του κανονισμού 2201/2003. Συγκεκριμένα, ειδικά στις περιπτώσεις νεογέννητων ή βρεφών, τα συνήθη κριτήρια καθορισμού του τόπου συνήθους διαμονής ατονούν, λόγω της απόλυτης εξαρτήσεως των μικρής ηλικίας παιδιών αυτών από τα πρόσωπα που ασκούν την επιμέλεια του παιδιού. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το ίδιο το Δικαστήριο εκτιμά, άλλωστε, ότι η προϋπόθεση περί της φυσικής παρουσίας του παιδιού έχει μικρότερη σημασία στις περιπτώσεις βρεφών, καθόσον έκρινε, με την απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829), ότι η διαμονή μερικών ημερών ενός τέτοιου βρέφους σε συγκεκριμένο τόπο, με τη συνδρομή και άλλων στοιχείων, αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η συνήθης διαμονή του στον τόπο αυτό.
- 24 Κατά το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου να καθορισθεί η συνήθης διαμονή νεογέννητου ή βρέφους, πρέπει μάλλον να χρησιμοποιείται ως πρωταρχικό κριτήριο η κοινή πρόθεση των ασκούντων τη γονική μέριμνα, η οποία δύναται να συναχθεί από τις προπαρασκευαστικές πράξεις τους για την έλευση του παιδιού, όπως είναι η δήλωση της γεννήσεως του παιδιού στο ληξιαρχείο του τόπου συνήθους διαμονής τους, η αγορά των απαραίτητων ενδυμάτων του παιδιού ή των επίπλων που προορίζονται για αυτό, η προετοιμασία παιδικού δωματίου ή, ακόμη, η μίσθωση μεγαλύτερης οικίας.
- 25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Ποια είναι η ερμηνεία που αρμόζει στον όρο “συνήθης διαμονή”, κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού [2201/2003], στην περίπτωση βρέφους που για λόγους τυχαίους ή ανωτέρας βίας γεννήθηκε σε τόπο άλλον από αυτόν που οι συνασκούντες τη γονική του μέριμνα γονείς του σκόπευαν ως τόπο της συνήθους διαμονής του και έκτοτε αυθαίρετα κατακρατήθηκε από τον έναν γονέα του στο κράτος της γεννήσεώς του ή μετακινήθηκε σε τρίτο κράτος; Ειδικότερα, είναι η φυσική παρουσία αναγκαίο και αυτονόητο προαπαιτούμενο σε κάθε περίπτωση, για τη στοιχειοθέτηση της συνήθους διαμονής ενός προσώπου και δη ενός νεογέννητου παιδιού;»

Επί της επείγουσας προδικαστικής διαδικασίας

- 26 Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την υπαγωγή της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην επείγουσα διαδικασία την οποία προβλέπει το άρθρο 107 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.
- 27 Το εν λόγω δικαστήριο αιτιολόγησε το αίτημα επισημαίνοντας ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά παιδί ηλικίας ενός μόλις έτους, το οποίο έχει απομακρυνθεί από τον πατέρα του για χρονικό διάστημα πλέον των εννέα μηνών, χωρίς αυτός να έχει δυνατότητα επικοινωνίας μαζί του, και ότι η εξακολούθηση της υφισταμένης καταστάσεως ενδέχεται να βλάψει σοβαρά τη μελλοντική σχέση του παιδιού με τον πατέρα του.
- 28 Επισημαίνεται συναφώς ότι, πρώτον, η υπό κρίση προδικαστική παραπομπή αφορά την ερμηνεία του κανονισμού 2201/2003, ο οποίος εκδόθηκε βάσει, μεταξύ άλλων, του άρθρου 61, στοιχείο γ', ΕΚ, νυν άρθρου 67 ΣΛΕΕ, που περιλαμβάνεται στον τίτλο V του τρίτου μέρους της Συνθήκης ΛΕΕ, περί του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Κατά συνέπεια, μπορεί να υπαχθεί στην επείγουσα προδικαστική διαδικασία.

- 29 Δεύτερον, από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι το παιδί το οποίο αφορά η υπόθεση της κύριας δίκης έχει αποχωρισθεί τον πατέρα του σε ηλικία κρίσιμη για τη διαμόρφωση της συνειδήσεώς του και ότι η εξακολούθηση της υφισταμένης καταστάσεως ενδέχεται να βλάψει σοβαρά τη μελλοντική σχέση του παιδιού αυτού με τον πατέρα του.
- 30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το πέμπτο τμήμα του Δικαστηρίου αποφάσισε, στις 16 Μαρτίου 2017, κατόπιν προτάσεως του εισηγητή δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να δεχθεί το αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου περί υπαγωγής της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην επείγουσα διαδικασία.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 31 Καταρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι οι περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης διαφέρουν εν μέρει από τις εκτιθέμενες στο προδικαστικό ερώτημα.
- 32 Πράγματι, από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι το παιδί του OL και της PQ δεν γεννήθηκε στην Ελλάδα «για λόγους τυχαίους ή ανωτέρας βίας», αλλά σύμφωνα με την κοινή βούληση των γονέων του, προκειμένου να τύχει η PQ της συμπαραστάσεως και της βοήθειας της πατρικής οικογένειάς της προ του τοκετού και κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών ζωής του παιδιού. Είναι επίσης πρόδηλο ότι το παιδί, εν συνεχεία, δεν «μετακινήθηκε σε τρίτο κράτος». Επιπλέον, μολονότι το αιτούν δικαστήριο κάνει λόγο, στο ερώτημά του, τόσο για «νεογέννητο» όσο και για «βρέφος», επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, καθόσον αμέσως πριν από την προβαλλόμενη κατακράτηση, συγκεκριμένα δε τον Ιούνιο του 2016, το παιδί αυτό ήταν ηλικίας ήδη πέντε μηνών, η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά βρέφος.
- 33 Κατά πάγια νομολογία, όμως, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να διατυπώνει συμβουλευτικές γνώμες επί ζητημάτων γενικού ή υποθετικού χαρακτήρα (απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, Meilicke, C-83/91, EU:C:1992:332, σκέψη 25, και διάταξη της 11ης Ιανουαρίου 2017, Boudjellal, C-508/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:6, σκέψη 32).
- 34 Ωστόσο, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και Δικαστηρίου, στο δεύτερο απόκειται να δώσει στο αιτούν δικαστήριο λυσιτελή απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο δύναται να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2016, M. και S., C-303/15, EU:C:2016:771, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 35 Ως εκ τούτου, το υποβληθέν ερώτημα πρέπει να εκληφθεί ως έχον την έννοια ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, την προσήκουσα ερμηνεία του όρου «συνήθης διαμονή», κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, προκειμένου να καθορισθεί εάν υφίσταται «παράνομη κατακράτηση», σε περίπτωση κατά την οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, παιδί έχει γεννηθεί και έχει διαμείνει αδιαλείπτως με τη μητέρα του επί πλείονες μήνες, σύμφωνα με την κοινή βούληση των γονέων του, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου στο οποίο βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής των γονέων πριν από τη γέννησή του. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν, σε τέτοια περίπτωση, η αρχική πρόθεση των γονέων ως προς την επιστροφή της μητέρας μαζί με το παιδί στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος συνιστά καθοριστικής σημασίας παράγοντα προκειμένου να γίνει δεκτό ότι το παιδί έχει στο συγκεκριμένο κράτος μέλος τη «συνήθη διαμονή» του, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού, ανεξαρτήτως του ότι ουδέποτε υπήρξε φυσική παρουσία του παιδιού στο εν λόγω κράτος μέλος.
- 36 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά τον ορισμό που περιέχεται στο άρθρο 2, σημείο 11, του κανονισμού 2201/2003, η διατύπωση του οποίου είναι ιδιαιτέρως παρεμφερής εκείνης του άρθρου 3 της Συμβάσεως της Χάγης του 1980, η έννοια του όρου «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση

παιδιού» αφορά τη μετακίνηση ή κατακράτηση παιδιού κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας το οποίο προκύπτει από δικαστική απόφαση, εκ του νόμου ή από συμφωνία που ισχύει σύμφωνα με το δίκαιο «του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του».

- 37 Επιπλέον, το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 προβλέπει ότι οι διατάξεις του άρθρου αυτού τυγχάνουν εφαρμογής οσάκις το πρόσωπο που έχει δικαίωμα επιμέλειας ζητεί από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους να εκδώσουν απόφαση βάσει της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 για την επιστροφή παιδιού το οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παρανόμως σε «κράτος μέλος διάφορο του κράτους μέλους όπου το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση».
- 38 Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η έννοια της «συνήθους διαμονής» αποτελεί καίριο στοιχείο για να εκτιμηθεί αν αίτηση επιστροφής είναι βάσιμη. Πράγματι, η αίτηση μπορεί να ευδοκιμήσει μόνον εφόσον το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του, αμέσως πριν την προβαλλόμενη μετακίνηση ή κατακράτηση, στο κράτος μέλος προς το οποίο ζητείται η επιστροφή.
- 39 Όσον αφορά το ζήτημα του πώς πρέπει να νοηθεί ο όρος «συνήθους διαμονή» του παιδιού, πρέπει να υπομνησθεί ότι ο κανονισμός 2201/2003, όπως και η Σύμβαση της Χάγης του 1980, δεν ορίζει την έννοια αυτή. Τα άρθρα του κανονισμού αυτού τα οποία τη μνημονεύουν δεν παραπέμπουν ρητώς στο δίκαιο των κρατών μελών προκειμένου να καθορισθεί η σημασία και το περιεχόμενό της.
- 40 Επομένως, όπως έχει κρίνει επανειλημμένα το Δικαστήριο, πρόκειται για αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης, η οποία πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις που τη μνημονεύουν και των σκοπών του κανονισμού 2201/2003, ιδίως δε του συναγομένου από την αιτιολογική σκέψη 12, κατά την οποία οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που θεσπίζονται με τον κανονισμό αυτόν έχουν διαμορφωθεί με γνώμονα το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού και, ειδικότερα, το κριτήριο της εγγύτητας (βλ. αποφάσεις της 2ας Απριλίου 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψεις 34 και 35, και της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, σκέψεις 44 έως 46).
- 41 Επιπλέον, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια του όρου «συνήθους διαμονή» πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα στο πλαίσιο του κανονισμού 2201/2003. Επομένως, η ερμηνεία της έννοιας αυτής στο πλαίσιο των άρθρων 8 και 10 του εν λόγω κανονισμού, περί διεθνούς δικαιοδοσίας επί θεμάτων γονικής μέριμνας, μπορεί να τύχει εφαρμογής και στην περίπτωση του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού (βλ., σχετικώς, απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, σκέψη 54).
- 42 Κατά την ίδια νομολογία, η «συνήθους διαμονή» του παιδιού αντιστοιχεί στον τόπο όπου το παιδί έχει ενσωματωθεί σε ορισμένο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον. Ο τόπος αυτός πρέπει να προσδιορίζεται από τα εθνικά δικαστήρια λαμβανομένων υπόψη όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως (αποφάσεις της 2ας Απριλίου 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψεις 42 και 44, και της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, σκέψη 47).
- 43 Προς τούτο, εκτός της φυσικής παρουσίας του παιδιού εντός κράτους μέλους, πρέπει να συνάγεται και από άλλους παράγοντες ότι η παρουσία αυτή ουδόλως έχει προσωρινό ή ευκαιριακό χαρακτήρα και ότι η διαμονή του παιδιού καταδεικνύει την ενσωμάτωσή αυτή σε ορισμένο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον (απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 38).

- 44 Μεταξύ των παραγόντων αυτών καταλέγονται η χρονική διάρκεια, η σταθερότητα, οι συνθήκες και οι λόγοι της διαμονής του παιδιού εντός κράτους μέλους, καθώς και η ιθαγένειά του (βλ., σχετικώς, απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Α, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 39). Εξάλλου, οι κρίσιμοι παράγοντες ποικίλλουν αναλόγως της ηλικίας του παιδιού (απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, σκέψη 53).
- 45 Οσάκις η υπόθεση αφορά βρέφος, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι το περιβάλλον του είναι κυρίως το οικογενειακό, που καθορίζεται από το πρόσωπο ή τα πρόσωπα αναφοράς με τα οποία διαβιεί το παιδί και τα οποία έχουν στην πράξη την επιμέλειά του και το φροντίζουν, και ότι το παιδί εντάσσεται κατ' ανάγκη στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του προσώπου αυτού ή των προσώπων αυτών. Κατά συνέπεια, οσάκις, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, βρέφος βρίσκεται στην πράξη υπό την επιμέλεια της μητέρας του, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου όπου βρίσκεται ο τόπος συνήθους διαμονής του πατέρα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, αφενός μεν, η διάρκεια, η σταθερότητα, οι συνθήκες και οι λόγοι της διαμονής του παιδιού εντός του πρώτου κράτους μέλους, αφετέρου δε, οι γεωγραφικές και οικογενειακές καταβολές της μητέρας, καθώς και οι οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις που διατηρεί η μητέρα και το παιδί στο ίδιο κράτος μέλος (βλ. απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, σκέψεις 54 έως 56).
- 46 Όσον αφορά την πρόθεση των γονέων να εγκατασταθούν με το παιδί σε ορισμένο κράτος μέλος, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι και αυτή μπορεί να ληφθεί υπόψη, εφόσον εκδηλώνεται μέσω ορισμένων απτών μέτρων, όπως είναι η αγορά ή η μίσθωση κατοικίας στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ., σχετικώς, απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Α, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 40).
- 47 Επομένως, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η πρόθεση των γονέων δεν μπορεί να έχει, καταρχήν, καθοριστική ή πρωταρχική σημασία για τον καθορισμό του τόπου συνήθους διαμονής παιδιού, κατά την έννοια του κανονισμού 2201/2003, αλλά, όπως οι νομικοί σύνδεσμοι, μεταξύ των οποίων καταλέγεται η ιθαγένεια του παιδιού, αποτελεί, κατά το μάλλον ή ήττον, «ένδειξη» δυνάμενη να συμπληρώσει δέσμη άλλων συγκλινόντων στοιχείων.
- 48 Βεβαίως, η βαρύτητα που πρέπει να αποδίδεται στο στοιχείο αυτό, προκειμένου να καθορισθεί ο τόπος συνήθους διαμονής του παιδιού, εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε περιπτώσεως (βλ., σχετικώς, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, σκέψεις 50 και 51).
- 49 Τούτου δοθέντος, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, το παιδί γεννήθηκε σε κράτος μέλος το οποίο είχε καθορισθεί σύμφωνα με την κοινή βούληση των γονέων του και ότι, αμέσως πριν την προβαλλόμενη κατακράτηση, είχε διαμείνει συνεχώς στο κράτος μέλος αυτό επί πέντε μήνες μαζί με τη μητέρα του, στην πατρική οικογένειά της, χωρίς ουδέποτε να εξέλθει του εν λόγω κράτους.
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, το ενδεχόμενο να κριθεί ως έχουσα καθοριστική σημασία η αρχικώς εκπεφρασμένη βούληση των γονέων περί επιστροφής της μητέρας μαζί με το παιδί σε δεύτερο κράτος μέλος, το οποίο ήταν εκείνο της συνήθους διαμονής τους πριν από τη γέννηση του παιδιού, και να τεθεί στην πράξη γενικός και αφηρημένος κανόνας κατά τον οποίο η συνήθης διαμονή βρέφους είναι κατ' ανάγκη αυτή των γονέων του, θα υπερέβαινε τα όρια της έννοιας της «συνήθους διαμονής», κατά τον κανονισμό 2201/2003, και θα αντέβαινε στην εν γένει οικονομία, την αποτελεσματικότητα και τον σκοπό της διαδικασίας επιστροφής. Τέλος, το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού δεν επιτάσσει ερμηνεία όπως αυτή την οποία πρότεινε το αιτούν δικαστήριο.

- 51 Συναφώς, πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι η «συνήθης διαμονή», κατά τον κανονισμό 2201/2003, απηχεί κατ' ουσίαν ζήτημα απτόμενο των πραγματικών περιστατικών. Ως εκ τούτου, δυσχερώς θα συμβιβαζόταν με την έννοια αυτή το να γίνει δεκτό ότι η αρχική πρόθεση των γονέων να διαμείνει το παιδί σε ορισμένο τόπο κατισχύει του γεγονότος ότι το παιδί αυτό διαμένει αδιαλείπτως από της γεννήσεώς του σε άλλο κράτος.
- 52 Δεύτερον, λαμβανομένης υπόψη της εν γένει οικονομίας της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 και του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, το επιχείρημα ότι οι γονείς ασκούν από κοινού το δικαίωμα επιμέλειας και ότι, ως εκ τούτου, η μητέρα δεν μπορούσε να αποφασίσει μονομερώς για τον τόπο συνήθους διαμονής του παιδιού δεν μπορεί να έχει καθοριστική σημασία για τον προσδιορισμό της «συνήθους διαμονής» του, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού.
- 53 Πράγματι, σύμφωνα με τον ορισμό της «παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεως παιδιού», ο οποίος περιέχεται στο άρθρο 2, σημείο 11, του εν λόγω κανονισμού και στο άρθρο 3 της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 και ο οποίος υπομνήσθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, ο νόμιμος ή μη χαρακτήρας μετακινήσεως ή κατακρατήσεως εκτιμάται με γνώμονα τα δικαιώματα επιμέλειας κατά το δίκαιο του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτησή του. Επομένως, κατά την εξέταση αιτήσεως επιστροφής, ο καθορισμός του τόπου της συνήθους διαμονής του παιδιού προηγείται του προσδιορισμού των δικαιωμάτων επιμέλειας που έχουν ενδεχομένως προσβληθεί.
- 54 Κατά συνέπεια, η συγκατάθεση ή η έλλειψη συγκαταθέσεως του πατέρα, κατά την άσκηση του δικαιώματός του επιμέλειας, ως προς την εγκατάσταση του παιδιού σε ορισμένο τόπο δεν μπορεί να έχει καθοριστική σημασία για τον προσδιορισμό του τόπου της «συνήθους διαμονής» του παιδιού, κατά την έννοια του κανονισμού 2201/2003, στοιχείο σύμφωνο, κατά τα λοιπά, με την αντίληψη ότι η έννοια αυτή απηχεί κατ' ουσίαν ζήτημα απτόμενο των πραγματικών περιστατικών.
- 55 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται, εξάλλου, από το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο αφορά ακριβώς την περίπτωση κατά την οποία το παιδί αποκτά νέα συνήθη διαμονή κατόπιν παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεως.
- 56 Τρίτον, σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, εάν γινόταν δεκτό ότι η αρχική πρόθεση των γονέων αποτελεί παράγοντα καθοριστικής σημασίας για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής του παιδιού, τούτο θα αντέβαινε στην αποτελεσματικότητα της διαδικασίας επιστροφής και στην αρχή της ασφάλειας δικαίου.
- 57 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι η διαδικασία επιστροφής είναι, ως εκ της φύσεώς της, συνοπτική, δεδομένου ότι αποσκοπεί, όπως εκτίθεται στο προοίμιο της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 και στην αιτιολογική σκέψη 17 του κανονισμού 2201/2003, να διασφαλίσει την άμεση επιστροφή του παιδιού. Ο νομοθέτης της Ένωσης εξειδίκευσε, εξάλλου, την επιταγή αυτή στο άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 2201/2003, επιβάλλοντας στα δικαστήρια που επιλαμβάνονται αιτήσεων επιστροφής υποχρέωση να εκδίδουν την απόφαση επί της αιτήσεως το αργότερο έξι εβδομάδες από της καταθέσεώς της, εκτός αν αυτό καθίσταται αδύνατο λόγω εξαιρετικών περιστάσεων.
- 58 Συνεπώς, η αίτηση επιστροφής πρέπει να στηρίζεται σε στοιχεία δυνάμενα να διακριβωθούν ταχέως και ευχερώς και, κατά το μέτρο του δυνατού, απολύτως σαφή. Σε υπόθεση, όμως, όπως αυτή της κύριας δίκης, μπορεί να είναι δυσχερές, ενδεχομένως δε και αδύνατο, να αποδειχθεί πέραν πάσης ευλόγου αμφιβολίας, μεταξύ άλλων, η αρχικώς σχεδιαζόμενη από τους γονείς ημερομηνία επιστροφής της μητέρας στο κράτος μέλος συνήθους διαμονής τους και το κατά πόσον η απόφαση της μητέρας να παραμείνει στο κράτος μέλος γεννήσεως του παιδιού αποτελεί την αιτία ή, αντιθέτως, τη συνέπεια της αιτήσεως για την έκδοση διαζυγίου που υπέβαλε ο πατέρας ενώπιον των δικαστηρίων του πρώτου κράτους.

- 59 Εν κατακλείδι, η αποδοχή, σε τέτοιο πλαίσιο, ερμηνείας της έννοιας της «συνήθους διαμονής» του παιδιού, κατά τον κανονισμό 2201/2003, σύμφωνα με την οποία η αρχική πρόθεση των γονέων ως προς τον τόπο που «θα έπρεπε να είναι» ο τόπος συνήθους διαμονής του παιδιού θα αποτελούσε τον καθοριστικής σημασίας παράγοντα για τον προσδιορισμό της έννοιας αυτής, θα μπορούσε να υποχρεώσει τα εθνικά δικαστήρια είτε να συλλέγουν μεγάλο αριθμό αποδεικτικών στοιχείων και μαρτυριών προκειμένου να προσδιορίζουν μετά βεβαιότητας την πρόθεση αυτή, ενδεχόμενο δυσχερώς συμβατό με τον συνοπτικό χαρακτήρα της διαδικασίας επιστροφής, είτε να εκδίδουν τις αποφάσεις τους χωρίς να έχουν στη διάθεσή τους όλα τα κρίσιμα στοιχεία, ενδεχόμενο που θα έθιγε την ασφάλεια δικαίου.
- 60 Τέταρτον, σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής» όπως η προτεινόμενη από το αιτούν δικαστήριο θα αντέβαινε στον σκοπό της διαδικασίας επιστροφής.
- 61 Πράγματι, από την επεξηγηματική έκθεση της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 προκύπτει ότι μεταξύ των σκοπών της Συμβάσεως αυτής και, κατ' επέκταση, του άρθρου 11 του κανονισμού 2201/2003 καταλέγεται η επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση [αποκατάσταση του *status quo ante*], δηλαδή στην προτέρα της παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεως του παιδιού κατάσταση. Η διαδικασία επιστροφής αποσκοπεί, επομένως, να επαναφέρει το παιδί στο πλέον οικείο για αυτό περιβάλλον και, με τον τρόπο αυτό, να αποκαταστήσει τη συνέχεια των συνθηκών διαβιώσεως και αναπτύξεώς του.
- 62 Σε περίπτωση, όμως, όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης, σύμφωνα με τον ως άνω σκοπό, η προβαλλόμενη παράνομη συμπεριφορά ενός εκ των γονέων δεν δικαιολογεί αφεαυτής το ενδεχόμενο να γίνει δεκτή αίτηση επιστροφής και να μετακινηθεί το παιδί από το κράτος μέλος στο οποίο γεννήθηκε και διαμένει σταθερά κατά αδιάλειπτο τρόπο προς ένα κράτος μέλος το οποίο δεν του είναι οικείο.
- 63 Βεβαίως, η διαδικασία επιστροφής κατά τη Σύμβαση της Χάγης του 1980 και τον κανονισμό 2201/2003 αποσκοπεί επίσης να αποτρέψει το ενδεχόμενο ο ένας εκ των γονέων να ενισχύσει τη θέση του ως προς το ζήτημα της επιμέλειας του παιδιού, εκφεύγοντας, εκ των πραγμάτων, της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων που έχουν καταρχήν διεθνή δικαιοδοσία, βάσει των κανόνων που προβλέπει, μεταξύ άλλων, ο κανονισμός αυτός, να αποφαινούνται επί της γονικής μέριμνας του παιδιού (βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 23ης Δεκεμβρίου 2009, *Detiček*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, σκέψη 49, και της 9ης Οκτωβρίου 2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, σκέψη 67).
- 64 Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί συναφώς ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν παρασχέθηκε καμία ένδειξη από την οποία μπορεί να συναχθεί βούληση της μητέρας να καταστρατηγήσει τους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει ο κανονισμός αυτός επί θεμάτων γονικής μέριμνας.
- 65 Διευκρινίζεται, εξάλλου, ότι απόφαση επί της επιστροφής ή μη του παιδιού δεν ρυθμίζει το ζήτημα της επιμέλειάς του. Υπό την έννοια αυτή, η αδυναμία κινήσεως διαδικασίας επιστροφής στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν θίγει τη δυνατότητα του πατέρα να προβάλλει λυσιτελώς τα δικαιώματά του επί του παιδιού στο πλαίσιο διαδικασίας αφορώσας επί της ουσίας το ζήτημα της γονικής μέριμνας, η οποία θα κινηθεί ενώπιον των δικαστηρίων που έχουν διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθούν του ζητήματος αυτού βάσει των διατάξεων του κανονισμού 2201/2003 και κατά την οποία θα είναι δυνατή η ενδελεχής εξέταση του συνόλου των περιστάσεων, περιλαμβανομένης της συμπεριφοράς των γονέων (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2010, *McB.*, C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, σκέψη 58).
- 66 Τέλος, καθόσον, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 40 της παρούσας αποφάσεως, η έννοια της «συνήθους διαμονής», κατά τον κανονισμό 2201/2003, πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού, υπογραμμίζεται ότι αυτός ο πρωταρχικός σημασίας λόγος δεν επιτάσσει, στην υπό κρίση

υπόθεση, ερμηνεία όπως η προτεινόμενη από το αιτούν δικαστήριο. Ειδικότερα, το δικαίωμα του παιδιού να διατηρεί προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με αμφότερους τους γονείς του, το οποίο διαλαμβάνεται στο άρθρο 24, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν επιβάλλει την αναχώρηση του παιδιού με προορισμό το κράτος μέλος εντός του οποίου βρισκόταν ο τόπος διαμονής των γονέων αυτών πριν από τη γέννησή του. Πράγματι, το θεμελιώδες δικαίωμα αυτό μπορεί να διασφαλισθεί στο πλαίσιο διαδικασίας αφορώσας επί της ουσίας το δικαίωμα επιμέλειας, όπως εκτέθηκε στην προηγούμενη σκέψη, κατά την οποία θα είναι δυνατή η εκ νέου εκτίμηση του ζητήματος της επιμέλειας και, ενδεχομένως, η αναγνώριση δικαιωμάτων επικοινωνίας.

- 67 Είναι, εξάλλου, περισσότερο σύμφωνο με το κριτήριο της εγγύτητας, στο οποίο δίδει προτεραιότητα ο νομοθέτης της Ένωσης στο πλαίσιο του κανονισμού 2201/2003 ακριβώς για να διασφαλίσει ότι θα λαμβάνεται υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού, οι ενδεχόμενες αποφάσεις που το αφορούν να εκδίδονται από τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί διαμένει αδιαλείπτως από της γεννήσεώς του (βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 23ης Δεκεμβρίου 2009, *Detiček*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, σκέψη 36, και της 15ης Ιουλίου 2010, *Purrucker*, C-256/09, EU:C:2010:437, σκέψη 91).
- 68 Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του κανένα στοιχείο εκ του οποίου να μπορεί να συναχθεί ότι, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις που χαρακτηρίζουν την υπόθεση της κύριας δίκης, θα θιγόταν το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού.
- 69 Για τους λόγους αυτούς, σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 δεν μπορεί να έχει την έννοια ότι, αμέσως πριν την προβαλλόμενη από τον πατέρα κατακράτηση, το παιδί είχε τη «συνήθη διαμονή» του, κατά τη διάταξη αυτή, στο κράτος μέλος όπου βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής των γονέων του πριν από τη γέννησή του. Ως εκ τούτου, η άρνηση της μητέρας να επιστρέψει μαζί με το παιδί σε αυτό το κράτος μέλος δεν συνιστά «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση» του παιδιού, κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.
- 70 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, παιδί έχει γεννηθεί και έχει διαμείνει αδιαλείπτως με τη μητέρα του επί πλείονες μήνες, σύμφωνα με την κοινή βούληση των γονέων του, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου στο οποίο βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής των γονέων πριν από τη γέννησή του, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η αρχική πρόθεση των γονέων περί επιστροφής της μητέρας μαζί με το παιδί στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος συνεπάγεται ότι το παιδί έχει στο συγκεκριμένο κράτος μέλος τη «συνήθη διαμονή» του, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού.

Κατά συνέπεια, σε τέτοια περίπτωση, η άρνηση της μητέρας να επιστρέψει μαζί με το παιδί σε αυτό το κράτος μέλος δεν συνιστά «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση» του παιδιού, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 11, παράγραφος 1.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 71 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, παιδί έχει γεννηθεί και έχει διαμείνει αδιαλείπτως με τη μητέρα του επί πλείονες μήνες, σύμφωνα με την κοινή βούληση των γονέων του, σε κράτος μέλος διαφορετικό εκείνου στο οποίο βρισκόταν ο τόπος συνήθους διαμονής των γονέων πριν από τη γέννησή του, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η αρχική πρόθεση των γονέων περί επιστροφής της μητέρας μαζί με το παιδί στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος συνεπάγεται ότι το παιδί έχει στο συγκεκριμένο κράτος μέλος τη «συνήθη διαμονή» του, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού.

Κατά συνέπεια, σε τέτοια περίπτωση, η άρνηση της μητέρας να επιστρέψει μαζί με το παιδί σε αυτό το κράτος μέλος δεν συνιστά «παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση» του παιδιού, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 11, παράγραφος 1.

Da Cruz Vilaça

Berger

Borg Barthet

Levits

Biltgen

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 8 Ιουνίου 2017.

Ο Γραμματέας
A. Calot Escobar

Ο πρόεδρος του πέμπτου
τμήματος
J. L. da Cruz Vilaça